

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
پژوهشکده امام خمینی و انقلاب اسلامی
وابسته به مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته عرفان اسلامی

عنوان:

**تشریح ذکر از دیدگاه امام خمینی (ره) و مقایسه آن با
دیدگاه خواجگی احمد کاسانی
به همراه تصحیح رساله "در بیان ذکر"**

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر مسعود صادقی علی آبادی

استاد مشاور:

جناب آقای دکتر هادی وکیلی

پژوهشگر:

حسنا سادات بنی طباء بیدگلی

مهر 1388

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اللَّهُمَّ كُنْ لِوَلِيِّكَ الْحَبِيبِ بْنِ الْحَسَنِ
صَلَوَاتُكَ عَلَيْهِ وَعَلَى آبَائِهِ
فِي هَذِهِ السَّاعَةِ وَفِي كُلِّ سَاعَةٍ
وَلِيًّا وَحَافِظًا وَقَائِدًا وَنَاصِرًا وَحَلِيلًا وَحَمِيًّا
حَتَّى تُسْكِنَهُ أَرْضَكَ طَوْعًا وَتُمَتِّعَهُ فِيهَا طَوِيلًا

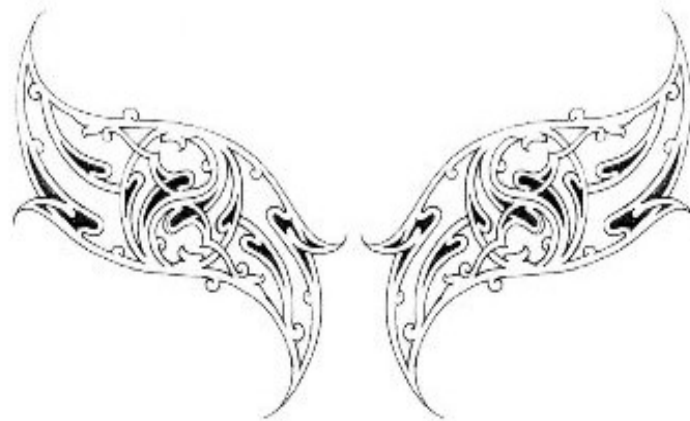
فراوندا، در این لفظه و در تمام لفظات،
سرپرست و نگاهدار و راهبر و یاری‌گر و راهنما و دیدبان ولیّات

حضرت حجة بن الحسن

- که درودهای تو بر او و بر پدرانش بار -
باش، تا او را به صورتی که فوشایند اوست
و همه از او فرمانبری می‌نمایند
ساکن زمین گردانیده،
و مدت زمان طولانی در آن بهره‌مند سازی

تقدیم به مادر
فداکار
و
پدر عزیزم

یا مَنْ ذِکْرُهُ شَرَفٌ لِلذَّاکِرِینَ»

سپاس خدای را که محبوب قلب‌های عارفان است و بخشنده و مهربان است و همدم و همراز مشتاقان است. سپاس همو را که نامش شرف ذاکران است و یادش آرامش قلوب مومنان. سپاس خدای را که مرا آفرید، و اشرف مخلوقات خواند و بار امانت عشقش را بر دوشم نهاد. پس می‌خوانمت و به درگاهت استغاثه میکنم و ناتوانیم را به پیشگاهت می‌آورم و از تو می‌خواهم که توفیق علم همراه با عمل، ذکر حقیقی و شکرگزاری را به این بنده کوچکت عنایت فرمایی.

و شکر می‌گویم که امروز هم مرا یاری کردی و بندگان خوبت را به یاریم فرستادی و دعای خیر پدر و مادر و دوستان را پشت و پناهم گرداندی تا در این برهه از زندگی نیز سربلند باشم و با لطف و عنایت این دوره از تحصیل را به پایان برسانم. و از آنجا که شکرگزاری سنت توست بر خود لازم میدانم از پدر و مادرم که سالها با تمام وجود مرا یاری کردند، نگرانم بودند و هر لحظه از تو برای من طلب خیر نمودند سپاسگزاری نمایم.

و از استاد گرانقدرم جناب آقای دکتر مسعود صادقی که با راهنمایی‌های دلسوزانه خود در نگارش این رساله بسیار یاریم نمودند سپاسگزارم. بی‌گمان حمایت‌ها و تشویق‌های ایشان کمک بزرگی برای من در به پایان بردن این رساله بود.

همچنین از استاد بزرگوام جناب آقای دکتر هادی وکیلی سپاسگزارم که مشاور و مشوقم در این راه بودند و از راهنمایی‌هایشان مرا بهره‌مند نمودند.

از استاد عزیزم جناب آقای علی اوجبی که همواره مرا مورد لطف خود قرار دادند و با صبر و دلسوزی بسیار روش تصحیح را به من آموختند و مرا در انتخاب نسخه خطی‌ها و تهیه آن‌ها یاری بسیار نمودند سپاسگزارم. حمایت‌های معنوی ایشان همواره مشوق من در طول این راه بود. سپاسگزارم خداوند را به خاطر موهبت همسر مهربانم مهدی که با صبر و تحمل بسیار سختی دوران تحصیلم را به جان خرید و در این دوران از هیچ کمکی برای آرامش من دریغ نکرد. و برادر عزیز و دوست داشتنی‌ام سیداحمد که محبت‌های برادرانه‌اش همواره باعث دلگرمی-

ام بود و از هیچ کمکی مخصوصاً در یافتن منابع لاتین و امور رایانه دریغ نکرد. خداوند را شاکر و سپاسگزارم به خاطر دوستی مهربان و یآوری دلسوز، _مادر همسرم _ خانم آتش‌باز که صبر و استقامت و گذشت را از ایشان فراگرفتم.

از تمام دوستان خوبم که حضور پر مهرشان زندگی‌ام را زیبا و همراهی و همفکریشان همواره راهگشایم بود سپاسگزارم. دوستانی که سال‌هاست محبت‌هایشان پشتیبان و گرمی قلبم است. خانم‌ها فاطمه کریمی و صدیقه صرامی و زینب مهدی‌یار.

دوستانی که در دوران دانشگاه همراهم بودند و سال‌های زیبایی را در کنارشان سپری کردم، و دعای خیرشان همواره پشتیبانم بود. دوستان عزیزی چون خانم‌ها مریم باقری، عاطفه رنجبر، زینب کریمی، مرضیه آجورلو و نجمه سادات رادفر.

و تشکر می‌کنم از دوستان و همراهانم در این دو سال که یارانی صمیمی و مهربان بودند و سختی و تنهایی خوابگاه با وجود ایشان برایم شیرین و لذت‌بخش بود. عزیزانی که از کمک‌ها و راهنمایی‌هایشان در امر تدوین این پایان‌نامه نیز بسیار بهره‌بردم. یاران مهربانم خانم‌ها زهرا هاشم‌زاده، عاطفه قریشی، زهرا حق محمدی فرد و صفورا نصراللهی.

در پایان لازم میدانم از عموی عزیز و بزرگوارم جناب آقای مهندس سید مرتضی بنی‌طباء تشکر نمایم که اولین مشوق من در کار تصحیح نسخه خطی بودند.

همچنین از جناب آقای ایمانی که مرا در تهیه نسخه خطی کتابخانه مجلس و آشنایی با منابع در مورد زندگی کاسانی بسیار یاری نمودند سپاسگزارم.

و در پایان:

هر چند پیر و خسته دل و ناتوان شدم
هر گه که یاد روی تو کردم جوان شدم
شکر خدا که هر چه طلب کردم از خدا
بر منتهای همت خود کامران شدم
اول ز تحت و فوق وجودم خبر نبود
در مکتب غم تو چنین نکته دان شدم
آن روز بر دلم در معنی گشوده شد
کز ساکنان درگه پیر مغان شدم
من پیر سال و ماه نیم یار بی‌وفاست
بر من چو عمر می‌گذرد پیر از آن شدم
دو شرم نوید داد عنایت که حافظا
بازاً که من به عفو گناهت ضمان شدم

چکیده

پژوهشکده امام خمینی (س) و انقلاب اسلامی

مقطع تحصیلی: کارشناسی ارشد
رشته تحصیلی: عرفان اسلامی
عنوان پایان نامه: تشریح ذکر از دیدگاه امام خمینی (ره) و مقایسه آن با دیدگاه خواجه‌گی احمد کاسانی به همراه تصحیح رساله "در بیان ذکر"
نام و نام خانوادگی دانشجو: حسنا سادات بنی طباء بیدگلی
استاد راهنما: دکتر مسعود صادقی
استاد مشاور: دکتر هادی وکیلی
تاریخ شروع پایان نامه: اسفند 1387
تاریخ اتمام پایان نامه: 1388/7/20
<p>چکیده:</p> <p>این پایان نامه با هدف تشریح و مقایسه ذکر از دیدگاه امام خمینی (ره) و خواجه‌گی احمد کاسانی، ابتدا به تصحیح رساله "در بیان ذکر" کاسانی می‌پردازد و با توجه به این رساله و سایر رسائل وی جایگاه ذکر و تقسیم‌بندی‌های آن را در نزد این عارف نقشبندیه تشریح می‌نماید، سپس با استخراج آراء امام خمینی (ره) از کتب ایشان، به مقایسه‌ای تفصیلی بین آراء این دو عارف بزرگوار در خصوص ذکر می‌پردازد.</p> <p>روش این پژوهش در فصلهای اول و سوم روش کتابخانه‌ای، توصیفی - تطبیقی می‌باشد و در فصل دوم که به تصحیح رساله در بیان ذکر کاسانی اختصاص دارد روش تصحیح انتقادی با تکیه بر دو نسخه خطی کتابخانه‌های مجلس و گنج بخش بکار رفته است. نتایج این پژوهش حاکی از تشابهات بسیار در آراء امام خمینی (ره) و خواجه‌گی احمد کاسانی در خصوص ذکر، اقسام و مراتب آن می‌باشد اگر چه به نظر می‌رسد امام خمینی (ره) با تعمق بیشتر و نگاهی موشکافانه‌تر به مسئله ذکر به عنوان یکی از منازل عرفان عملی پرداخته‌اند. از همین رو ذکر خاص، عدد خاص و آداب خاص آن در رسائل کاسانی به چشم می‌خورد اما امام خمینی (ره) با توجه به ظرفیت متفاوت افراد سالک، از دادن دستور ذکر خاص همراه با عدد مخصوص در کتاب- هایشان خودداری نموده‌اند.</p>
واژگان کلیدی: ذکر، روانشناسی ذکر، الهیات ذکر، امام خمینی (ره)، خواجه‌گی احمد کاسانی

Abstract
Reserch institute of Imam Khomini and Islamic Revelation

Degree: ma(master of science)
Topic: description and comparison of ' dhikr ' between Imam Khomeini and Khwajagi Ahmad Kasani with to rectify Kasani treatise, named ' to Explain dhikr '
Student: Hosna Sadat Banitaba Bidgoli
Super visor: Dr Masoud Sadeghi
Co- Super visor: Dr Hadi Vakili
Starting date: 12/1387
Completing date: 20/ 7/1388

This thesis, with the aim of description and comparison of ' dhikr ' between Imam Khomeini and Khwajagi Ahmad Kasani's outlook, first intends to rectify Kasani treatise, named ' to Explain dhikr '. Regarding this treatise and other works that belong to him, it describes the place of dhikr and its divisions in the viewpoint of this Naqshbani Gnostic; then with the extraction of Imam Khomeini's opinions from his books, intends to compare the ideas of these two honorable mystics in the case of dhikr in detail.

The method used in this research in the first and the third chapters, descriptive-comparative method, and in the second chapter that intends to rectify the treatise of Kasani, named 'to Explain dhikr', is the method of critique rectification with the help of two handwritten manuscript of Majles and Ganjbakhsh libraries. The result of this research indicates lots of similarities between Imam Khomeini and khwajagi Ahmad Kasani's opinions about dhikr, its divisions and its levels. However, it seems that Imam Khomeini considers dhikr as one of the grades of practical mysticism with much speculation and with a meticulous view. Accordingly, specific dhikr, specific number, and specific rules can be seen in Kasani's treatise while in Imam Khomeini's works, he considers different capacities for the devotees and avoids giving a specific order about specific dhikr and a specific number in his books.

KEY WORDS: dhikr, dhikr psychology, dhikr theology, Imam Khomeini, khwajagi Ahmad Kasani

مخلص

معهد امام الخميني (ره) و الثورة الاسلاميه للدراسات و التحقيق

اسم الرسالة: تشریح الذكر في منظر امام الخميني (ره) و قياسه مع رأي خواجوي احمد كاساني مع تصحيح رسالة في بيان الذكر
الفرع: العرفان الاسلامي
الطالب: حسنا السادات بني طباء بيدگلي
الاستاذ المشرف: الدكتور مسعود صادقي
الاستاذ المستشار: الدكتور هادي وكيلى
تاريخ البداية: 1387/12
تاريخ اتمام پاين نامه: 1388/7/20

الخلاصة:

في هذه الرسالة تصحّح في بدو الامر رسالة " في بيان الذكر " لكاساني مع عرض التشریح و مقايسة ذكر في منظر امام الخميني (ره) و خواجوي احمد كاساني و يشرّح مقام ذكر و اقسامه مع النظر الي هذه الرسالة و سائر رسائله. و بعد ذلك تقايس آراء هذين العارفين الكبير في مسألة الذكر مع استخراج آراء سماحة خميني (ره) من كتبه. اسلوب هذه الدراسة في الفصول الاوّل و الثاني، اسلوب مكتبي، توصيفي- تطبيقي و في الفصل الثاني الذي كان تصحّح فيه رسالة " في بيان الذكر " لكاساني، أستعمل اسلوب التصحيح الانتقادي مع النظر الي مخطوطتان مكتبات مجلس و كنج بخش. نتائج هذه الدراسة عبارة عن تشابهات الكثيرة في آراء امام الخميني (ره) و خواجوي احمد كاساني في مجال الذكر، اقسامه و مراتبه. فان يبدو ان امام الخميني كان يشرّح مسألة الذكر كالا حدي المنازل العرفان بتعمق و نظرة دقيقة و لاجل ذلك يوجد ذكر خاص ، عدد خاصه و آداب خاصه في رسائل كاساني ولكن كان يمتنع امام الخميني (ره) من امر بذكر الخاص مع عدد الخاص في كتبه.

فهرست اجمالی

- چکیده

- مقدمه

*فصل اول: شرح احوال، بیان آثار و طریقت خواجگی احمد کاسانی

بخش اول: شرح احوال

بخش دوم: آثار کاسانی و منابع احوال او

بخش سوم: طریقت کاسانی

- جمعبندی

*فصل دوم: رساله در بیان ذکر، مقدمه، تصحیح و تعلیقات

بخش اول: مقدمه مصحح

بخش دوم: رساله در بیان ذکر

بخش سوم: تعلیقات

*فصل سوم: مقایسه آراء امام خمینی و خواجگی احمد کاسانی در خصوص ذکر

بخش اول: فعل ذکر

بخش دوم: الهیات ذکر یا اوصاف مذکور

بخش سوم: روانشناسی ذکر یا احوال ذاکر

بخش چهارم: شرایط تأثیر ذکر

- جمعبندی

- نتیجه گیری

- فهرست منابع فارسی

- فهرست منابع غیر فارسی

فهرست تفصیلی مطالب

یک	- چکیده
1	- مقدمه
6	*فصل اول: شرح احوال، بیان آثار و طریقت خواجگی احمد کاسانی
7	بخش اول: شرح احوال
11	بخش دوم: آثار کاسانی و منابع احوال او
11	1- آثار کاسانی
12	1-1 آداب السالکین
12	1-2 آداب الصدیقین
12	1-3 اسرار نکاح / نکاحیه
12	1-4 بابریه
12	1-5 بطیخیه
13	1-6 چهار کلمه
13	1-7 تنبیه السلاطین / عدالت سلاطین
13	1-8 تنبیه العلماء
13	1-9 ذکر قلبی و تلقین
13	1-10 در بیان ذکر / رساله ذکر
14	1-11 زبده السالکین و تنبیه السلاطین
14	1-12 سلسله الصدیقین
14	1-13 سماعیه
15	1-14 شرح رباعی "احول نیم ای دوست"
15	1-15 سواد الوجه / رساله در فقر حقیقی
15	1-16 شرح مصرعه
15	1-17 شبیه
15	1-18 گل و نوروز / گل نوروزی
16	1-19 معراج العاشقین
16	1-20 نفحات السالکین

1	1-21 گنجنامه/شرح "کنت کنزا مخفياً"
1	1-22 مرآت الصفا
1	1-23 مرشد السالکین
1	1-24 واقعه الحقایق / واقعه حقانیه
1	1-25 وجودیه / رساله وجود
1	1-26 شرح "الولد سرّ أبیه"
1	1-27 بکائیه
1	1-28 نصیحت السالکین
1	1-29 رساله بابا آدم / شرح حال بابا آدم
1	1-30 بیان سلسله خواجهگان
1	1- منابع احوال کاسانی
1	بخش سوم: طریقت کاسانی
1	1- اصول یازده گانه نقشبندیه
2	2- تغییر و نوآوری در طریقت نقشبندیه
2	3- رابطه مصالحه جویانه کاسانی با سلاطین و امرای زمان خود
2	4- ارادت قلبی کاسانی به ائمه شیعه
2	- جمع بندی
2	*فصل دوم: رساله در بیان ذکر، مقدمه، تصحیح و تعلیقات
2	بخش اول: مقدمه مصحح
2	1- بررسی محتوای رساله
2	1-1 مقدمه
2	1-2 شیوه بیان کاسانی
3	1-3 اقسام سالکان و ذکر مخصوص آنان
3	1-3-1 ذکر مبتدیان
3	1-3-2 ذکر متوسطان
3	1-3-3 ذکر منتهیان
38	1-4 حقیقت ذکر از دیدگاه کاسانی
3	1-5 شرایط ذکر از دیدگاه کاسانی
3	1-5-1 صحبت کامل مکمل

42	1-5-2 دوام ذکر
43	1-5-3 طهارت دائمی
43	1-5-4 توجه تمام در هنگام گفتن ذکر
43	1-5-5 پنهان داشتن ذکر
44	1-5-6 دوری از ناهلان و مصاحبت با عارفان
46	1-5-7 احتیاط در لقمه و پوشش
47	1-5-8 محاسبه و مراقبه
48	1-6 درجات فنا از دیدگاه کاسانی
49	1-7 خلقت عالم و شرح حدیث "کنت کنزاً مخفياً"
51	1-8 جمعبندی
53	2- شیوه کار تصحیح در این رساله و معرفی نسخه‌ها
54	2-1 مشخصات ظاهری نسخ مورد استفاده در این پژوهش
54	2-1-1 نسخه کتابخانه مجلس
55	2-1-2 نسخه کتابخانه گنج بخش
56	2-2 شیوه کار تصحیح و آشنایی با رسم الخط نسخه‌ها
58	2-3 برخی دیگر از مشخصات ظاهری در شیوه کتابت رساله "در بیان ذکر"
60	بخش دوم: رساله در بیان ذکر
87	بخش سوم: تعلیقات
96	- ضمائم
99	*فصل سوم: مقایسه آراء امام خمینی و خواجگی احمد کاسانی در خصوص ذکر
100	- مقدمه
100	بخش اول: فعل ذکر
100	1- مفهوم ذکر
103	2- اقسام و مراتب ذکر
103	2-1 مراتب ذکر: ذکر لسانی و ذکر قلبی
110	2-2 اقسام ذکر: ذکر خفی و علانیه
114	2-3 ذکر عوام و خواص
117	2-4 ذکر فردی و جمعی
119	3- اهمیت ذکر و آثار آن

122	3-1 رفع حجاب
122	3-2 همنشینی و همراهی خداوند با ذاکر
123	3-3 تربیت و اصلاح جامعه
123	بخش دوم: الهیات ذکر یا اوصاف مذکور
128	بخش سوم: روانشناسی ذکر یا احوال ذاکر
128	1- احوال ذاکر در حین ذکر
133	2- احوال ذاکر بعد از ذکر
134	2-1 وصال محبوب برای اولیاء و اصلاح اخلاق و اعمال برای عامه و متوسطین
134	2-2 خوف از خداوند
135	2-3 اتحاد نفس ذاکر با ذکر
138	بخش چهارم: شرایط تأثیر ذکر
139	1- لزوم اهمیت و توجه به پیر طریق و راهنمای معنوی
142	2- دوام و تکرار ذکر
143	3- طهارت
144	4- حضور قلب
146	5- اخلاص
148	6- توجه به همنشین
150	7- توجه به لقمه و پوشش
153	8- توجه به عدد ذکر
155	- جمعبندی
157	- نتیجه‌گیری
161	- فهرست منابع فارسی
164	- فهرست منابع غیر فارسی

This document was created with Win2PDF available at <http://www.daneprairie.com>.
The unregistered version of Win2PDF is for evaluation or non-commercial use only.

مقدمه

ذکر در اندیشه عارفان و صوفیان از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است بطوریکه با مطالعه در فرق مختلف تصوف می‌توان آراء و نظرات بسیاری در خصوص ذکر به عنوان یکی از لوازم سلوک عارف یافت. در واقع ذکر به عنوان یکی از اصلی‌ترین منازل عرفان عملی سالک را کمک می‌کند تا از هر آنچه غیر خداست جداگشته و به مقصود و هدف نهایی خویش که فنا است دست یابد.

از جمله صوفیانی که به انجام ذکر با آداب و شرایط خاص تأکید بسیار دارند، صوفیان نقشبندیه‌اند. سالکانی که تحت تعالیم عرفانی این فرقه قرار می‌گیرند، بوسیله اذکار سلوکی و با رعایت شرایط خاصی همچون تمرکز و ضبط خیال و توجه به عدد ذکر و... سعی در تهی شدن از ماسوی الله و اتحاد با محبوب حقیقی دارند. اهمیت ذکر در نزد این گروه تا حدی است که بیش از نیمی از اصول یازده‌گانه این سلسله به ذکر و ذاکر و مذکور اختصاص دارد.

یکی از مشایخ و بزرگان این فرقه - که در میان فرق تصوف به پایبندی به شریعت و سنت مشهور است - جلال الدین احمد کاسانی معروف به "خواجگی" و "مخدوم اعظم" می‌باشد که آثار بسیاری از وی به زبان فارسی به جا مانده است.

از جمله مباحثی که خواجگی احمد کاسانی در آثار و رسائلش بدان توجه بسیار نموده است ذکر و اهمیت آن در طریق سلوک است بطوریکه در دو رساله از مجموعه رسائلش به طور کامل به ذکر پرداخته و در سایر رسائلش نیز کم و بیش آداب و شرایطی از ذکر را بیان می‌کند. از آنجا که رسائل کاسانی هنوز تصحیح و منتشر نشده‌اند برای تحقیق در اندیشه‌های او باید به تصحیح نسخ خطی به جا مانده از وی پرداخت.

در این پژوهش سعی بر آن است تا با تصحیح رساله "در بیان ذکر" کاسانی و بیان جایگاه "ذکر" در نزد او (با توجه به تمام رسائلش) و همچنین بررسی جایگاه ذکر نزد عارف و اندیشمند معاصر - امام خمینی (ره) - این دو دیدگاه را مقایسه نموده و به تفاوت‌ها و شباهت‌های آن دست یابیم.

اهمیت و ضرورت پژوهش در آثار امام خمینی(ره) عارف بزرگ معاصر بر کسی پوشیده نیست. و همچنین احیای میراث مکتوب به جا مانده از عرفای پیشین نیز می‌تواند در افزایش دانش عرفانی و دستیابی آسان به منابع کهن راهگشا باشد. بنابراین می‌توان گفت که این پژوهش از دو حیث قابل توجه است: یکی جستجوی کامل در آثار عرفانی امام خمینی(ره) و جمع‌آوری و شرح آراء ایشان در خصوص ذکر، و دیگری تصحیح رساله "در بیان ذکر" و استخراج اندیشه‌های کاسانی از خلال این رساله و سایر رسائلش و مقایسه آن با آراء امام خمینی(ره).

بنابراین با مطالعه این رساله مخاطب می‌تواند با چارچوبی کلی در خصوص ذکر، اقسام و مراتب آن آشنا گردد. بر همین اساس مسئله اصلی این پژوهش بررسی تفاوت‌ها و شباهت‌های اندیشه امام خمینی(ره) و خواجه‌گی احمد کاسانی در خصوص ذکر می‌باشد، که این پایان‌نامه برای پاسخ به آن و همچنین پاسخ به سوال‌هایی چون: "جایگاه ذکر در نزد امام خمینی(ره) چیست؟" و "جایگاه ذکر در نزد خواجه‌گی احمد کاسانی چیست؟" در سه فصل تنظیم شده است.

در فصل اول به شرح احوال، بیان آثار و طریقت خواجه‌گی احمد کاسانی پرداخته می‌شود تا مخاطب با شخصیت و جایگاه عرفانی این عارف بزرگوار آشنایی بیشتری پیدا نماید. این فصل دارای سه بخش است که بخش اول آن به شرح احوال این عارف اختصاص دارد. در این بخش با کودکی و جوانی خواجه‌گی احمد، محل زندگی سفرها، اساتید، شاگردان، کرامات و پایگاه اجتماعی او آشنا می‌شویم.

در بخش دوم به آثاری که از کاسانی به جا مانده و منابعی که از وی سخن گفته‌اند خواهیم پرداخت. در این بخش برای آشنایی بیشتر مخاطبان بیش از سی اثر از کاسانی معرفی گردیده و در خصوص محتوای هرکدام توضیح اندکی می‌آید. همچنین آثاری که به طور مستقل به کاسانی پرداخته‌اند و آثاری که از وی در خلال پرداختن به عرفای دیگر سخن گفته‌اند در این بخش معرفی می‌گردد.

در بخش سوم این فصل مخاطب با طریقت و اندیشه‌های کاسانی آشنا می‌گردد. در این بخش با بیان اصول یازده‌گانه نقشبندیه و تأکید کاسانی بر اصولی چون وقوف ثلاثه، یادداشت و

هوش در دم بر اهمیت جایگاه ذکر نزد این عارف تأکید می‌گردد. همچنین بحث از تغییرات و نوآوری‌هایی که کاسانی در طریقت نقشبندیه ایجاد نمود، که گاهی باعث رنجش دیگر صوفیان و حتی شاگردان وی می‌گشت و جایگاه اجتماعی‌اش را به خطر می‌انداخت، در این بخش صورت می‌گیرد.

از دیگر مواردی که در خصوص اندیشه‌های کاسانی از خلال رساله‌هایش یافت می‌شود رابطه مصالحه جویانه وی با سلاطین و امرای زمان خود است که در این بخش از آن، و دلایل کاسانی برای اتخاذ این سیاست سخن رفته است. همچنین به ارادت قلبی کاسانی به ائمه شیعه در همین بخش اشاره می‌شود.

در فصل دوم این پایان نامه به تصحیح رساله "در بیان ذکر" کاسانی پرداخته شده است. این فصل نیز دارای سه بخش است. در بخش اول که با عنوان "مقدمه مصحح" نام گرفته است به بررسی محتوای رساله که در واقع آراء کاسانی در خصوص ذکر است پرداخته می‌شود. در این بخش از مباحثی چون اقسام سالکان و ذکر مخصوص آنان، حقیقت ذکر از دیدگاه کاسانی و شرایط ذکر از دیدگاه او سخن به میان می‌آید. همچنین شیوه کار تصحیح و معرفی نسخه‌ها در این بخش صورت می‌گیرد.

در بخش دوم، اصل رساله "در بیان ذکر" که کار تصحیح آن در این پژوهش انجام شده است آورده می‌شود و در بخش سوم با عنوان "تعلیقات" به منابع احادیث، روایات و اشعاری که در متن رساله استفاده شده است اشاره شده و توضیح مختصری در خصوص اشخاصی که کاسانی از آنها در رساله‌اش نام برده است داده می‌شود. همچنین نمونه‌هایی از نسخ خطی که محقق در خلال این پژوهش بدانها دست پیدا کرده است در پایان این بخش می‌آید.

فصل سوم این پژوهش که در واقع فصل نهایی است به بیان آراء امام خمینی(ره) و کاسانی در خصوص ذکر و مقایسه نظرات ایشان اختصاص دارد. این فصل به چهار بخش فعل ذکر، الهیات ذکر، روانشناسی ذکر و شرایط تأثیر ذکر تقسیم می‌گردد. در بخش اول با عنوان "فعل ذکر" به مفهوم ذکر، اقسام و مراتب ذکر و اهمیت آن پرداخته می‌شود.

در بخش دوم به الهیات ذکر یا اوصاف مذکور اشاره شده و بعد از آن روانشناسی ذکر یا احوال ذاکر در بخش سوم این فصل بررسی می‌گردد. در آخرین بخش از این فصل نیز به شرایط تأثیر ذکر از دیدگاه امام خمینی (ره) و کاسانی پراخته می‌شود. در این فصل سعی بر آن است تا در طول مباحث مختلف با بیان نظرات امام خمینی (ره) و کاسانی به جمع‌بندی و مقایسه آراء این دو عارف بزرگوار پرداخته شود تا این پژوهش از ارزش علمی بالاتری برخوردار گردد.

روش تحقیق در این پژوهش در فصل دوم که به تصحیح نسخه خطی پرداخته شده است، روش تصحیح تلفیقی بوده که از دو نسخه با صحت و قدمت متفاوت در آن استفاده شده است. و در خصوص فصول اول و سوم، همچنین قسمت تعلیقات فصل دوم از روش کتابخانه‌ای، توصیفی - تطبیقی استفاده شده است.

کار تصحیح را شاید بتوان همچون ترمیم بناها و آثار کهن و باستانی دانست، از این رو یافتن نسخه، دقت و حوصله مصحح و آشنایی او با شیوه تصحیح از شروط اصلی در این کار است. مصحح این رساله نیز برای رسیدن به نتیجه مطلوب به مشورت با اهل فن پرداخته و برای جستجو و دستیابی به نسخه به کتابخانه‌های مرعشی نجفی در قم، کتابخانه مجلس و مرکز دایره المعارف بزرگ اسلامی مراجعه نموده است و از آنجایی که برخی از نسخه‌های این رساله در کتابخانه‌های ترکیه و پاکستان موجود بود و دستیابی بدانها نیازمند وقت و هزینه بسیار بود تنها به دو نسخه از "رساله ذکر" اکتفا کرده و همان دو را در تصحیح این اثر خواجه‌گی احمد کاسانی استفاده نموده است.

تا پیش از این به جز یک مقاله که در مجله مقالات و بررسی‌ها از خانم لیلا پژوهنده به چاپ رسیده و در آن رساله "گل نوروز" کاسانی تصحیح شده است، هیچکدام از رسائل کاسانی تصحیح و چاپ نگردیده‌اند. از این رو جستجو و تحقیق در خصوص احوال و آثار این عارف بزرگوار و تصحیح رسائل ایشان می‌تواند در تکمیل گنجینه‌های عرفانی اسلام راهگشا باشد.

همچنین تا کنون به بحث از ذکر و جستجو پیرامون آن در آثار امام خمینی (ره) به صورت مستقل پرداخته نشده است و تنها در خلال دیگر آثاری که به اندیشه‌های عرفانی امام پرداخته‌اند، گاهی به "ذکر" آن هم به صورت محدود و گذرا اشاره شده است. بنابراین این رساله می‌تواند راهگشای علاقه‌مندان به مطالعه اندیشه‌های عرفانی امام خمینی (ره) مخصوصاً در حوزه عرفان عملی باشد.